

การใช้อำนาจของครูต่อนักเรียนผ่านพื้นที่โรงเรียน ในซีรีส์วัยรุ่นไทย พ.ศ. 2556 - พ.ศ. 2564

The Use of Teachers' Authority Over Students Through School
Spaces in Thai Teen Series During 2013 - 2021

ธนพล เชาวน์วานิชย์* และ ปรีดา อัครจันทโชติ**

Thanapol Chaowanich* and Preeda Akarachantachote**

Corresponding Author Email: anapoldew@gmail.com

วันที่รับบทความ	30 มกราคม 2568
วันที่แก้ไขบทความ	21 มีนาคม 2568
วันที่ตอบรับบทความ	9 เมษายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์การนำเสนอภาพการใช้
อำนาจของครูที่กระทำต่อนักเรียนผ่านพื้นที่โรงเรียนในซีรีส์วัยรุ่นไทย ผลการศึกษา
พบว่าซีรีส์วัยรุ่นไทยนำเสนอการใช้อำนาจของครูผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น การตรวจตรา
และบังคับใช้ระเบียบวินัยบริเวณหน้าประตูโรงเรียน การออกคำสั่งและลงโทษ
นักเรียนในพื้นที่หน้าเสาธง ห้องเรียน และห้องปกครอง รวมไปถึงห้องซังลงโทษ
นักเรียน เพื่อสะท้อนการใช้อำนาจที่เข้มงวดและการใช้ความรุนแรงของครูภายใน
โรงเรียน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังพบว่าซีรีส์วัยรุ่นเหล่านี้มิได้นำเสนอภาพครูใน
ฐานะผู้มีอำนาจเบ็ดเสร็จ หากแต่สะท้อนการต่อต้านของนักเรียนผ่านการสื่อสารรูปแบบ
ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งคำถาม การท้าทายกฎระเบียบ การแสดงออกเชิง
สัญลักษณ์ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเปิดเผยการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม ผล
การศึกษาชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนในซีรีส์วัยรุ่นไทยเป็นพื้นที่ของการต่อรองเชิงอำนาจ

* นิสิตปริญญาเอก สาขานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอาจารย์
ประจำภาควิชาการภาพยนตร์และภาพนิ่ง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(Ph.D. Candidate and Lecturer of Motion Pictures and Still Photography Department,
Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.)

** รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาวาทยวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย (Associate Professor Doctor of Speech Communication and Performing
Arts Department, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.)

ระหว่างครูและนักเรียน ผ่านการสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งคำถาม การทำทนายกฎระเบียบ การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเปิดเผยการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนในซีรีส์วัยรุ่นไทยเป็นพื้นที่ของการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างครูและนักเรียน สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่โรงเรียนในซีรีส์วัยรุ่นไทยไม่ใช่พื้นที่การใช้อำนาจเบ็ดเสร็จของครูอีกต่อไป

คำสำคัญ : โรงเรียน, พื้นที่, อำนาจ, ซีรีส์วัยรุ่น

Abstract

This research article aims to analyze the portrayal of teacher power dynamics towards students through school settings in Thai teen series. The study found that these series depict teacher authority through various mechanisms such as monitoring and enforcing discipline near school gates, issuing commands and punishments in areas like flagpoles, classrooms, and parent rooms, and even using detention rooms to discipline students. These portrayals reflect intense power dynamics and the use of force by teachers within schools. However, the study also reveals that these teen series do not portray teachers as unquestionably authoritative figures but rather show student resistance through various forms of communication such as questioning rules, challenging norms symbolically, and using digital technology to expose unjust uses of power. The research highlights that Thai teen series depict schools as spaces where power negotiations between teachers and students occur, illustrating that schools in these series are no longer exclusively domains of absolute teacher authority.

Keywords : School, Space, Power, Thai Teen Series

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หัวข้อ “ภาพแทนของโรงเรียนและอุดมการณ์ของวัยรุ่นในโรงเรียนในซีรีส์วัยรุ่นไทย”

บทนำ

“โรงเรียนของเราอยู่ คุณครูใจดีทุกคน เด็ก ๆ ก็ไม่ซุกซน พวกเราทุกคนชอบไปโรงเรียน” เป็นท่อนหนึ่งในบทเพลงที่เราเคยได้ร้องได้ฟังมาทุกยุคสมัย สะท้อนให้เห็นความพยายามในการสร้างความหมายให้กับโรงเรียนว่าเป็นสถานที่ในอุดมคติที่ถูกสร้างขึ้นให้เป็นสถานที่ของการเรียนรู้

และพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองที่ดี นักเรียนทุกคนล้วนได้รับความสุขจากการศึกษาหาความรู้ โดยมีคุณครูผู้เปี่ยมด้วยเมตตาเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา รวมถึงการเป็นแหล่งบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์เยาวชนให้กลายเป็นพลเมืองคุณภาพของสังคมต่อไป

อย่างไรก็ดี โรงเรียนในสังคมจริงกลับมีมิติที่ซับซ้อนและขัดแย้งกับเนื้อเพลงที่กล่าวมา โรงเรียนยังมีมิติของอำนาจที่ถูกถ่ายทอดผ่านกฎระเบียบ วาทกรรม และการจัดการวินัยของครูที่ส่งผลโดยตรงต่อนักเรียน เห็นได้จากการเผยแพร่คลิปการใช้อำนาจและความรุนแรงของครูที่กระทำต่อนักเรียนในโรงเรียนผ่านสื่อสังคมออนไลน์และถูกสื่อมวลชนหยิบมานำเสนอเป็นข่าวสารสร้างการรับรู้ให้กับคนในสังคม แม้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จะระบุว่าห้ามทำร้ายร่างกายเด็กก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการโบยตีหน้าเสาธง การตรวจตราทรงผมและใช้กรรไกรกรรไกรผมนักเรียนที่ไว้ทรงผมผิดระเบียบ รวมถึงการลงโทษทางวินัยอันเกิดกว่าเหตุจนสร้างบาดแผลทั้งทางร่างกายและจิตใจแก่นักเรียนที่ถูกลงโทษ เป็นต้น

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนล้วนสะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจอันเกินกว่าเหตุของครูที่มีต่อนักเรียนสอดคล้องกับที่บทความ โรงเรียนของเราอายุ? : ความเจ็บปวดของวัยขาสั้นคอชงยุคโบว์ขาว ชี้ให้เห็นว่า “นักเรียนหลายคนต้องอยู่กับกฎระเบียบที่ไม่ได้รับการอธิบายเหตุผล กฎระเบียบเหล่านี้มีครูผู้สอนคอยจับตาเข้มงวด และมาพร้อมกับการลงโทษที่บางครั้งก็เป็นความรุนแรง นอกจากนี้ กฎระเบียบบางเรื่องยังกระทบต่อสิทธิบนเนื้อตัวร่างกาย เช่น การไว้ทรงผม การแต่งกาย ทั้งยังสร้างความรู้สึกอับอายเมื่อถูกลงโทษอีกด้วย”

แม้ว่าครูจะเป็นผู้ถือครองอำนาจเบ็ดเสร็จในพื้นที่โรงเรียนและใช้การสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ ในการจัดการวินัยของนักเรียน ในอดีต การใช้อำนาจของครูในโรงเรียนมักถูกมองว่าเป็นสิ่งชอบธรรม เนื่องจากอยู่ภายใต้กรอบของการดูแลและพัฒนานักเรียน และการรับรู้ของคนในสังคมภายใต้วาทกรรม “ได้ดีเพราะไม่เรียวครู” แต่เมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ยุคหลังสมัยใหม่ ผู้คนเริ่มตั้งคำถามกับความเชื่อและค่านิยมต่าง ๆ ที่คนยึดถือในช่วงเวลาหนึ่ง ผนวกกับการที่สังคมเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสารที่ข่าวสารและข้อมูลสามารถเข้าถึงได้อย่างง่ายดายผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ และคอมพิวเตอร์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญที่ให้นักเรียนผู้ตกอยู่ใต้อำนาจได้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเหล่านี้ในการโต้กลับอำนาจของครูผู้ใช้อำนาจอันเกินขอบเขต ผ่านการแสดงความคิดเห็นบนโลกโซเชียล การเผยแพร่คลิปวิดีโอการใช้ความรุนแรงของครูต่อนักเรียน เป็นต้น อำนาจของครูที่กระทำต่อนักเรียน หากนำไปสู่การลงโทษและการละเมิดสิทธิทางร่างกาย พวกเขาก็พร้อมที่จะโต้กลับด้วยวิธีการต่าง ๆ อันแสดงให้เห็นท่าทีการต่อต้านของนักเรียนต่ออำนาจของครูนั่นเอง

หากมองสิริสวัสดิ์รุ่นในฐานะสื่อบันเทิงอันเป็นกระจกส่องสะท้อนความจริงในสังคม ดังที่กาญจนา แก้วเทพ (2548) ได้กล่าวว่า “สื่อต่าง ๆ ก็เหมือนกระจกส่องสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม ผู้อ่านหรือผู้ชมไม่ต้องไปสัมผัสด้วยตนเอง ก็สามารถเข้าถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ในสังคมจากสื่อต่าง ๆ ได้” ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ซีรีส์วัยรุ่นไทยยุคดิจิทัลได้นำเสนอภาพการใช้อำนาจของครูในการลงโทษนักเรียนอยู่หลายเรื่อง เช่น GPA สถาบันพันธุศาสตร์, ฮอริโมน วัยว้าวุ่น, เปิดไอดอล, เด็กใหม่, นักเรียนพลังกิฟต์ เป็นต้น การใช้อำนาจของครูในโรงเรียนที่นำเสนอในซีรีส์ล้วนการสื่อสารเชิงอำนาจที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน การสื่อสารนี้มักเกิดขึ้นผ่านการออกคำสั่ง การลงโทษ หรือการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับระเบียบวินัย และลำดับความสัมพันธ์แบบสูง-ต่ำ ซึ่งจำกัดโอกาสของนักเรียนในการแสดงออกหรือโต้แย้งอำนาจของครู ซีรีส์วัยรุ่นไทยจึงเป็นสื่อช่องทางหนึ่งที่จะช่วยสะท้อนและวิพากษ์บทบาทของครูในฐานะผู้ถือครองอำนาจในการควบคุมและจัดการวินัยของนักเรียน รวมถึงการใช้พื้นที่ต่าง ๆ ในโรงเรียนเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างและบังคับใช้อำนาจของครูอย่างเบ็ดเสร็จ เช่น ห้องเรียน ห้องปกครอง และพื้นที่อื่น ๆ ที่ถูกออกแบบมาเพื่อสนับสนุนการบังคับใช้วินัยและสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างครูและนักเรียนอีกด้วย ซีรีส์วัยรุ่นเหล่านี้ไม่เพียงแต่นำเสนอเรื่องราวความขัดแย้งระหว่างครูและนักเรียน แต่ยังชี้ให้เห็นถึงการสื่อสารเชิงอำนาจที่แสดงออกมาเพื่อตอกย้ำระบบอำนาจนิยมที่ฝังรากอยู่ในระบบการศึกษา

ข้อสังเกตนี้เองทำให้ผู้วิจัยมุ่งหวังที่จะวิเคราะห์ศึกษารูปแบบการใช้อำนาจผ่านการสื่อสารของครู ที่กระทำต่อนักเรียนผ่านพื้นที่ทางกายภาพในโรงเรียนที่ปรากฏในซีรีส์วัยรุ่นไทย โดยมุ่งศึกษาว่าผู้สร้างสรรค์ซีรีส์วัยรุ่นไทยนำเสนอการสื่อสารเชิงอำนาจของครูต่อนักเรียนผ่านพื้นที่โรงเรียนอย่างไร พื้นที่กายภาพของโรงเรียนถูกใช้เพื่อสนับสนุนอำนาจของครูในโรงเรียนอย่างไร ขณะเดียวกัน เมื่อครูใช้อำนาจและความรุนแรงในพื้นที่เหล่านี้แล้ว นักเรียนที่อยู่ใต้อำนาจจะเลือกใช้วิธีการสื่อสารเพื่อการต่อต้านครูด้วยวิธีการใด เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการคั่งงั่งเชิงอำนาจระหว่างครูกับนักเรียนในพื้นที่เรื่องเล่าซีรีส์วัยรุ่นไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา

ปัญหานำการวิจัย

1. ผู้สร้างสรรค์นำเสนอการใช้อำนาจผ่านการสื่อสารของครูในซีรีส์วัยรุ่นไทยผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ในโรงเรียนอย่างไร
2. ผู้สร้างสรรค์นำเสนอการต่อต้านของนักเรียนที่มีต่อการใช้อำนาจของครูในซีรีส์วัยรุ่นไทยอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการใช้อำนาจผ่านการสื่อสารของครูในซีรีส์วัยรุ่นไทยผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ในโรงเรียน
2. เพื่อศึกษารูปแบบวิธีการต่อต้านของนักเรียนที่มีต่อการใช้อำนาจของครูในซีรีส์วัยรุ่นไทย

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องสถานที่และพื้นที่

Tuan (1977) นักภูมิศาสตร์ได้จำแนกความแตกต่างระหว่าง “พื้นที่” (space) และ “สถานที่” (place) โดยมองว่า “พื้นที่” เป็นสิ่งที่เปิดกว้าง มีนัยอันเป็นนามธรรมและไม่มีความหมายเฉพาะเจาะจง มีความเป็นอิสระและการเคลื่อนไหว เป็นสิ่งที่เรามักจะเคลื่อนที่ผ่านไป ในขณะที่ “สถานที่” เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ให้ความหมายกับพื้นที่ผ่านประสบการณ์ ความทรงจำ และอารมณ์ความรู้สึก นอกจากนี้ Tuan มองว่า “สถานที่” มีลักษณะของการหยุดนิ่ง (pause) ในขณะที่ “พื้นที่” นั้น เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว (movement) ความสัมพันธ์ระหว่างสองแนวคิดนี้มีลักษณะเป็นวิภาษวิธี (dialectical) คือต่างก็ให้ความหมายซึ่งกันและกัน

Lefebvre (1991) ที่ได้ศึกษาถึงการผลิตสร้าง ความหมายของพื้นที่ (production of space) และได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 หน่วยดังนี้ หน่วยแรกคือ พื้นที่เชิงปฏิบัติการ (Spatial Practice) หมายถึง พื้นที่ที่สามารถรับรู้ได้ผ่านลักษณะทางกายภาพ ผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 และสามารถระบุตำแหน่งที่ตั้งได้ หน่วยที่สองคือ พื้นที่ทางความคิด (Representations of Space) หมายถึง พื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นมาจากการนึกคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติภายใน และแสดงออกไปสู่พื้นที่ทางกายภาพ และหน่วยที่สามคือ พื้นที่จากประสบการณ์ (Spaces of Representation) หมายถึง พื้นที่ที่ประกอบสร้างขึ้นมาระหว่างพื้นที่ทางกายภาพกับพื้นที่ทางความคิด เป็นพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์ เพื่อสร้างตัวตน ประสบการณ์ร่วมและความหมาย ซึ่งความเกี่ยวข้องของ 3 หน่วยพื้นที่นี้เรียกว่าเป็น ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (spatial relationship) ที่ซ่อนความหมาย อำนาจ และนัยยะแฝงอยู่

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การนำเสนอฉาก (setting) โรงเรียนในสื่อซีรีส์วัยรุ่น ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ในการบอกสถานที่ทางกายภาพพระจุดเกิดเหตุของเรื่องราวเท่านั้น ผู้สร้างสรรค์ซีรีส์ยังสามารถใส่ความหมาย กำหนดเรื่องราวให้ตัวละครเข้าไปสร้างความหมายภายในพื้นที่ให้เต็มไปด้วยความหมายและอารมณ์ความรู้สึก ผ่านเรื่องราวและประสบการณ์ของตัวละครที่เข้าไปสร้างหรือต่อรองความหมายได้อย่างอิสระภายใต้พื้นที่แห่งนี้นั่นเอง

2. แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมและอำนาจในโรงเรียน

“มิเชล ฟูโกต์” (Michel Foucault, 1926-1984) ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการที่ถูกแปลจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาอังกฤษ ออกมาชื่อว่า “Discipline and Punish : The Birth of Prison” (1979) โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม (discourse) ว่า วาทกรรมไม่ใช่เพียงการพูดหรือการเขียน แต่เป็นระบบและกระบวนการในการสร้าง ผลิตซ้ำ และกำหนดเอกลักษณ์และความหมายให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคม วาทกรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการก่อรูปความรู้ (knowledge) และกำหนดว่าอะไรคือความจริง (truth) ในสังคมนั้น ๆ ในมุมมองของฟูโกต์ อำนาจไม่ได้เป็นสิ่งที่บุคคลหรือสถาบันถือครองแต่เพียงผู้เดียว แต่อำนาจแทรกซึมอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคมทุกระดับ และทำงานผ่านการสถาปนาวาทกรรมที่ทำให้ผู้คนยอมรับและปฏิบัติตามโดยไม่รู้ตัว อำนาจในความหมายนี้จึงไม่ได้ทำงานผ่านการบังคับหรือการกดขี่เพียงอย่างเดียว แต่ยังทำงานผ่านการสร้างความ

ยินยอมพร้อมใจของผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจนั้น โรงเรียนเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตซ้ำ และต่อยอดว่าทกรรมเกี่ยวกับความรู้ ระเบียบวินัย และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม โรงเรียนยังเป็นสถาบันที่สังคมใช้เพื่อปลูกฝังค่านิยมและควบคุมวินัยของเยาวชน โรงเรียนถูกออกแบบมาเพื่อให้เกิดระเบียบ ความมีวินัย และการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ชัดเกล้าเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่รู้จักหน้าที่ของตน และเป็นแรงงานที่สามารถเข้าสู่ระบบการผลิตได้ ด้วยกลไกการจัดการที่ครูมีบทบาท ในฐานะผู้ควบคุมวินัยของนักเรียน ผ่านรูปแบบการสื่อสารทางเดียว โดยครูเป็นผู้ถือครองอำนาจ ในการอบรมบ่มนิสัย ออกคำสั่งไปจนถึงลงโทษนักเรียน สำหรับโรงเรียนในทัศนะของมิเชล ฟูโกต์ ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนเป็น “พื้นที่แห่งระเบียบวินัย” (Disciplinary Spaces) อันเป็นสถานที่มีบทบาท โดยตรงในการสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อควบคุมร่างกายและพฤติกรรมของนักเรียนให้อยู่ใน ระเบียบวินัย

วาทกรรมเรื่อง “ความเป็นครู-ศิษย์” ในสังคมไทยมีรากฐานมาจากการยกย่องครูในฐานะ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และเป็นผู้ชี้แนะทางปัญญา วาทกรรมนี้ถูกสื่อสารผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีไหว้ครู คำขวัญวันครู และบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครู (ธนขพร, 2563) การสื่อสารเหล่านี้ สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบลำดับชั้น ที่ครูมีสถานะสูงกว่าและมีสิทธิอันชอบธรรมในการกำกับ ควบคุมนักเรียน วาทกรรมนี้ยังถูกต่อยอดผ่านภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร เช่น คำว่า “ลูกศิษย์” “พ่อ ครู” “แม่ครู” ที่สร้างความสัมพันธ์เชิงเครือญาติจำลองระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งทำให้อำนาจของ ครูไม่เพียงแต่เป็นอำนาจทางการ แต่ยังผสมผสานกับอำนาจทางศีลธรรม ที่ทำให้การตั้งคำถามหรือ ทำทนายครูกลายเป็นการกระทำที่ผิดในเชิงจริยธรรมด้วย สอดคล้องกับทิวสันต์ ปวนปิ่นวงศ์ และ ภาณุวัฒน์ พุจักรคำ (2563) ระบุว่า ความสัมพันธ์ของครูกับศิษย์มีการจัดวางอำนาจสูง-ต่ำ โดยครู มีอำนาจในการบังคับหรือชี้แนะทางให้ศิษย์ปฏิบัติตามได้อย่างชอบธรรม ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างครูกับนักเรียน ครูมักถูกมองว่าเป็นผู้มีอำนาจมากกว่าผู้เรียนอยู่เสมอ

อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร (Information Society) ส่งผลกระท บต่อรูปแบบการสื่อสารและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในแทบทุกบริบทของสังคม รวมถึงภายใน โรงเรียน หากในอดีต ครูเป็นผู้ควบคุมและจัดการวินัยของนักเรียนแต่เพียงฝ่ายเดียว นักเรียนมี สถานะเป็นผู้รับสารที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบและคำสั่งโดยไม่มีช่องทางโต้แย้ง แต่เมื่อเทคโนโลยี ดิจิทัลและอินเทอร์เน็ตเปิดโอกาสให้เกิดการสื่อสารแบบสองทาง นักเรียนสามารถเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารนอกเหนือจากที่โรงเรียนกำหนด ส่งผลให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในโรงเรียนเริ่ม เปลี่ยนแปลงไป ครูไม่สามารถควบคุมข้อมูลที่นักเรียนรับรู้ได้ทั้งหมด และต้องเผชิญกับแรงกดดัน จากการถูกตรวจสอบผ่านโซเชียลมีเดีย แม้ว่าพื้นที่ออนไลน์จะเปิดโอกาสให้เสียงของนักเรียนมีพลัง มากขึ้น แต่วาทกรรมหลักเกี่ยวกับอำนาจของครูในฐานะผู้ให้ความรู้และผู้บังคับใช้ระเบียบวินัยยัง คงได้รับการต่อยอดผ่านระบบโรงเรียนและหลักสูตรการศึกษา อำนาจของครูจึงยังดำรงอยู่แต่ต้อง ปรับตัวให้สอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

การศึกษาวาทกรรมและอำนาจในโรงเรียนที่กล่าวมาข้างต้นมีความเชื่อมโยงกับการ วิเคราะห์ซีรีส์วัยรุ่นไทย เนื่องจากซีรีส์เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สื่อสารทางวัฒนธรรมที่ทั้งสะท้อน และวิพากษ์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ดำรงอยู่ในระบบการศึกษาไทย ผ่านการนำเสนอความขัดแย้ง

ระหว่างครูและนักเรียนในโรงเรียน การวิเคราะห์ซีรีส์วัยรุ่นเหล่านี้จึงช่วยให้เข้าใจถึงพลวัตของอำนาจและการสื่อสารระหว่างครู-นักเรียนในพื้นที่โรงเรียนได้

3. แนวคิดทฤษฎีการนำเสนอภาพในสื่อ

ทฤษฎีความหมายของการนำเสนอภาพในสื่อ (Meaning Theory of Media Portrayal) เชื่อว่าการสื่อสารเป็นเครื่องมือของกระบวนการสร้างความหมาย ที่ปัจเจกบุคคลเป็นผู้สร้างสรรค์ตีความ และรักษาความหมายเหล่านั้นโดยผ่านเนื้อหาสื่อ โดยที่เนื้อหานั้นถูกประกอบสร้างขึ้นเป็นสารภายใต้บริบทของสารนั้น พฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกนั้นเป็นผลผลิตของความเข้าใจที่มีต่อสารนั้น ทฤษฎีนี้สนใจศึกษาว่าสื่อได้นำเสนอภาพของสิ่งต่าง ๆ ไว้อย่างไร ด้วยวิธีการใดที่จะทำให้ดูเป็นเรื่องจริงหรือเป็นธรรมชาติ การนำเสนอภาพดังกล่าวสนับสนุนแนวคิดหรือความเชื่อใด การนำเสนอภาพนี้ตรงกับความเป็นจริงหรือไม่

สื่อสามารถส่งอิทธิพลต่อการสร้างความหมายได้ 4 ประเภท ดังนี้ (Defleur and Plax, 1980) คือ 1) การสถาปนาความหมาย (Establishment) คือกระบวนการทำให้คำใหม่กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบภาษา โดยผ่านการนำเสนอของสื่อมวลชน 2) การขยายความหมาย (Extension) คือการที่ผู้คนรับรู้ความหมายอยู่แล้ว แต่การนำเสนอของสื่อทำให้เราได้เรียนรู้ความหมายเพิ่มขึ้น 3) การแทนที่ความหมาย (Substitution) คือ การนำเสนอความหมายใหม่แทนที่การรับรู้ความหมายแบบเดิม และ 4) การรักษาสถียรภาพ (Stabilization) คือ การทำให้ความหมายที่เกิดจากการนำเสนอผ่านสื่อ ยังคงความหมายนั้นอยู่ โดยการผลิตซ้ำความหมายนั้นอย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยหยิบแนวคิดทฤษฎีมาใช้ในการวิเคราะห์การสื่อสารเชิงอำนาจของครูในโรงเรียนที่ปรากฏในซีรีส์วัยรุ่น เป็นการประกอบสร้างเพื่อผลิตซ้ำความหมายของอำนาจครูหรืออำนาจรักษาอำนาจของครูผ่านสื่ออยู่หรือไม่ หรือแม้กระทั่งการโต้กลับของตัวละครนักเรียนในซีรีส์วัยรุ่นนั้นนำไปสู่การต่อรองหรือเข้าไปแทนที่อำนาจครูได้อย่างไร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาซีรีส์วัยรุ่นไทยที่ออกอากาศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 - พ.ศ. 2564 โดยเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อความ (Textual Analysis) เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการใช้อำนาจของครูที่กระทำต่อนักเรียนในพื้นที่ต่าง ๆ ของโรงเรียนในซีรีส์วัยรุ่นไทย โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากซีรีส์ที่ได้รับความนิยมสูงจากกลุ่มผู้ชมวัยรุ่น เป็นต้องมีเนื้อหาที่แสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างครูและนักเรียนในบริบทของโรงเรียนไทยร่วมสมัย จากเกณฑ์ดังกล่าวผู้วิจัยได้คัดเลือกซีรีส์จำนวนทั้งหมด 5 เรื่อง ได้แก่ (1) ฮอริโมน วัยว้าวุ่น ฤดูกาลที่ 1 - 3 (พ.ศ.2556 - พ.ศ.2558) ยอดรับชมทางยูทูปมากกว่า 100 ล้านวิว (2) GPA สถาบันพันธุ์แสบ (พ.ศ.2558) ยอดรับชมทางยูทูปมากกว่า 20 ล้านวิว (3) เป็ดไอดอล (พ.ศ.2559) ยอดรับชมทางยูทูปมากกว่า 80 ล้านวิว (4) นักเรียนพลังกิฟต์ (พ.ศ.2561) ยอดรับชมทางยูทูปมากกว่า 65 ล้านวิว และ (5) เด็กใหม่ ฤดูกาลที่ 2 ตอน True Love และตอน Liberation (พ.ศ. 2564) ออกอากาศทาง Netflix ได้รับการจัดอันดับเป็นซีรีส์ไทยยอดนิยมอันดับ 1 บน Netflix ไทยในเดือนที่ออกอากาศ

ผลการวิจัย

1. รูปแบบการสื่อสารเชิงอำนาจของครูในซีรีส์วัยรุ่นไทยผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ในโรงเรียน ผู้วิจัยพบว่าซีรีส์วัยรุ่นไทยนำเสนอการใช้อำนาจของครูที่กระทำต่อนักเรียนผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ในโรงเรียน ดังต่อไปนี้

1.1 บริเวณหน้าประตูโรงเรียน

ซีรีส์วัยรุ่นไทยมีการนำเสนอการใช้อำนาจของครูในการตรวจสอบและลงโทษนักเรียนตรงบริเวณหน้าประตูโรงเรียน ซึ่งบริเวณนี้เปรียบเสมือน “ด่านแรก” ที่ครูใช้ควบคุมความเรียบร้อยของนักเรียนก่อนเข้าสู่พื้นที่โรงเรียน โดยเฉพาะการตรวจสอบเครื่องแต่งกายและทรงผมว่าปฏิบัติตามกฎระเบียบที่โรงเรียนกำหนดไว้หรือไม่ สอดคล้องกับที่ ทัศนีย์พันธุ์ (2565) ระบุว่า บริเวณประตูโรงเรียนที่ควบคุมการเข้า-ออก นักเรียนที่มาสายหรือออกนอกโรงเรียนก่อนเวลาจะถูกจับตามองเป็นพิเศษ แม้นักเรียนที่มาทันเวลาก็จะถูกจับจ้องว่าแต่งกายผิดระเบียบ ทรงผมผิดระเบียบหรือไม่

พื้นที่หน้าประตูโรงเรียนในซีรีส์วัยรุ่นสื่อความหมายให้เป็นพื้นที่แห่งการเปลี่ยนผ่านเชิงสัญลักษณ์ กล่าวคือ ประตูโรงเรียนไม่ได้เป็นเพียงขอบเขตทางกายภาพ แต่เป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนสถานะจาก “บุคคลทั่วไป” สู่ “นักเรียน” ซึ่งต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และระเบียบเฉพาะ ประตูโรงเรียนยังสื่อความหมายถึงจุดคัดกรองที่ทำหน้าที่แยกแยะสิ่งที่ “เข้าเกณฑ์” และ “ไม่เข้าเกณฑ์” ของสถาบัน โดยมีครูยืนประจำการหน้าประตูสื่อความหมายถึงการเป็นตัวแทนของสถาบันที่มีอำนาจในการอนุญาตหรือปฏิเสธการเข้าถึงพื้นที่ของนักเรียน ดังที่ปรากฏในฉากเปิดเรื่องของซีรีส์ GPA สถาบันพันธุ์เสบ นำเสนอภาพอาจารย์ใหญ่ยืนเฝ้าตรวจตราเครื่องแต่งกายบริเวณหน้าประตูโรงเรียนอย่างเข้มงวด

(ภาพที่ 1-4 แสดงภาพการลงโทษนักเรียนที่แต่งกายผิดระเบียบ ในซีรีส์ GPA สถาบันพันธุ์เสบ ที่มา: Youtube. (2567). สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2567. จาก https://www.youtube.com/watch?v=Zy366zHI5_I&list=PLltnDy2l71JKOPTC3Xq562lcEXINac8IC)

โดยในฉากนี้ ผู้กำกับซีรีส์ตั้งใจนำเสนอเหตุการณ์ในลักษณะขบขัน ด้วยการสร้างกฎโรงเรียนให้นักเรียนทุกคนใช้เข็มโรงเรียนแตะเครื่องตรวจจับก่อนเข้าสู่พื้นที่โรงเรียน หากไม่มีเข็มโรงเรียนก็จะถูกห้ามเข้าโรงเรียนทันที นอกจากนี้ หากนักเรียนคนใดแต่งกายผิดระเบียบ

1

2

3

4

ก็จะถูกอาจารย์ใหญ่ยาวลงโทษ เช่น หากกางเกงนักเรียนยาวเกินไป อาจารย์ใหญ่ยาวจะใช้กรรไกรตัดขากางเกงจนขาดวิน หรือหากกางเกงสั้นเกินไป อาจารย์ก็จะใช้สีทาบ้านมาละเลงต้นขานักเรียน หรือแม้กระทั่งเสื้อนักเรียนที่ดูเก่าหรือหมอง อาจารย์ก็จะกระชากเสื้อนักเรียนจนขาดวินด้วยข้อหาที่พวกเขาแต่งกายด้วยชุดนักเรียนเก่าหมองไม่ได้มาตรฐาน

แม้ว่าฉากนี้จะถูกนำเสนอในลักษณะเกินจริงเพื่อสร้างอารมณ์ขัน แต่ความเกินจริงที่เกิดขึ้นกลับสะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจการสื่อสารของครูในการควบคุมและจัดการวินัยของนักเรียนตามแนวคิดของฟูโกต์ การจัดการร่างกายนักเรียนหน้าประตูโรงเรียนเป็นกลไกการสื่อสารที่ทำให้อำนาจแทรกซึมเข้าไปในร่างกายผ่านการทำให้ร่างกายเป็น “ร่างกายที่ว่างนอนสอนง่าย” (docile body) โดยอาศัยสถานะความชอบธรรมของตนเองในการบังคับใช้และจัดการลงโทษนักเรียนที่ละเมิดกฎเหล่านี้

ภาพที่ 5-6 แสดงภาพการลงโทษนักเรียนที่มาโรงเรียนสาย ในซีรีส์ เปิดไอดอล ที่มา: Youtube. (2567). สืบค้นเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2567. จาก https://www.youtube.com/watch?v=kdKbmRhL_R4&list=PL0X-JpLCn4aOnnIT8bsc6TjcJV9P3FdaU&index=6

เสื้อผ้าของนักเรียนเพื่อเป็นการประจานอีกด้วย สะท้อนให้เห็นว่าการใช้อำนาจของครูจะมีผลทันทีที่นักเรียนเดินเข้าสู่พื้นที่โรงเรียน ร่างกายของนักเรียนก็ไม่ใช่ของนักเรียนอีกต่อไป แต่กลายเป็นร่างกายที่ครูจะทำอะไรก็ได้ต่อร่างกายนักเรียน และอีกด้านหนึ่งนั่นคือ การใช้อำนาจและความรุนแรงเหล่านี้เป็นหนึ่งในกระบวนการที่ทำให้นักเรียน “เชื่อ” ด้วยการยอมรับการถูกกระทำจากครูโดยไม่มีเงื่อนไข ภายใต้สิ่งที่เรียกว่า “กฎระเบียบ” ของโรงเรียน เช่นเดียวกับผู้ป่วยในโรงพยาบาลและนักโทษในเรือนจำนั่นเอง

เช่นเดียวกับซีรีส์ เปิดไอดอล มีการนำเสนอฉากนักเรียนมาโรงเรียนสายจนประตูโรงเรียนปิดไปแล้ว เขาจึงตัดสินใจปีนรั้วเข้ามาในโรงเรียนก่อนที่ครูจะจับได้และใช้อำนาจลงไม้ลงมือทុบตีนักเรียนเป็นการสั่งสอน แม้ว่าการมาโรงเรียนสายและแอบปีนรั้วโรงเรียนเข้ามานั้นเป็นเรื่องที่อันตรายและไม่สมควรกระทำ แต่การลงโทษและใช้ความรุนแรงของครูอันเกินกว่าเหตุนี้ ก็สะท้อนให้เห็นถึงการแสดงอำนาจอย่างเต็มเปี่ยมของครูที่กระทำต่อนักเรียนในพื้นที่โรงเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำด้วยประการทั้งปวง

จากการนำเสนอภาพการใช้อำนาจของครูดังที่นำเสนอนี้ ผู้วิจัยพบว่าการใช้อำนาจดังกล่าวเป็นอำนาจที่นำไปสู่การลงโทษและความรุนแรงทางร่างกายที่ครูกระทำต่อนักเรียน นอกจากนี้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในซีรีส์วัยรุ่นไม่ใช่เป็นเพียงการใช้อำนาจความรุนแรงของครูต่อนักเรียนเท่านั้น หากยังเป็นการแสดงอำนาจเหนือร่างกายของนักเรียน ผ่านการตัดผม ตัดกางเกง หรือการฉีก

1.2 พื้นที่หน้าเสาธง

พื้นที่หน้าเสาธงถือเป็นพื้นที่เชิงพิธีกรรมที่มีความสำคัญในโรงเรียนไทยมาอย่างยาวนาน โดยทำหน้าที่เป็นจุดรวมตัวของนักเรียน คล้ายกับการรวมพลของทหาร กิจกรรมหน้าเสาธงมักประกอบด้วยการเล่นเพลงชาติ การสวดมนต์ รวมถึงการรับฟังโอวาทหรือประกาศจากครูหรือผู้บริหารโรงเรียน (ภิญญพันธ์, 2565) พื้นที่หน้าเสาธงถูกจัดวางให้เป็นปริณิถนาการสื่อสารที่มีโครงสร้างเชิงอำนาจชัดเจน การที่ครูยืนบนเวทียกสูงและนักเรียนยืนเป็นแถวด้านล่าง ไม่เพียงเป็นการจัดวางทางกายภาพ แต่เป็นการสร้างรหัสเชิงพื้นที่ ที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร การจัดวางในลักษณะนี้ทำให้เกิดรูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ผู้รับสารไม่สามารถโต้ตอบหรือตั้งคำถามได้โดยง่าย นอกจากนี้ พื้นที่หน้าเสาธงยังถูกใช้เพื่อแสดงอำนาจผ่านการสั่งการ การเรียกนักเรียนมาตำหนิหรือประจาน รวมถึงการตรวจสอบเครื่องแบบและทรงผม ซึ่งหากพบความผิดระเบียบ นักเรียนอาจถูกลงโทษทันที เช่น การจดชื่อ หักคะแนน หรือนำไปสู่การละเมิดทางร่างกายอย่างการกร่อนผมนักเรียนจนแห้งวุ้น เป็นต้น

พื้นที่หน้าเสาธงที่ถูกนำเสนอในซีรีส์วัยรุ่นไทย มักปรากฏในรูปแบบการสื่อสารทางตรงผ่านการที่ครูให้โอวาทหรือประกาศกฎของโรงเรียนให้นักเรียนรับทราบโดยทั่วกัน เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่หน้าเสาธงเอื้อให้นักเรียนจำนวนมากต้องยืนรับฟังโอวาทหรือคำสั่งต่าง ๆ ของครูที่ยืนอยู่ในระดับเหนือกว่า ซีรีส์วัยรุ่นนำเสนอให้เห็นว่าพิธีกรรมเหล่านี้มิได้เป็นเพียงกิจวัตร แต่เป็นกลไกสำคัญในการผลิตซ้ำอุดมการณ์ของสถาบันการศึกษาผ่านพิธีกรรมหน้าเสาธง ยกตัวอย่างเช่น ในซีรีส์ GPA สถาบันพันธุ์แสบ หลังจากเหล่านักเรียนบนสนามร้องเพลงประจำโรงเรียนจบลง อาจารย์ใหญ่ยาวเดินขึ้นเวทีเพื่อกล่าวเปิดภาคเรียนใหม่ อาจารย์ใหญ่ยาวประกาศเจตนารมณ์ของโรงเรียนในการสร้างนักเรียนให้เป็นสุภาพบุรุษที่สมบูรณ์แบบ

ในซีรีส์ เด็กใหม่ ฤดูกาลที่ 2 ตอน True Love ผู้กำกับใช้ประโยชน์จากพื้นที่หน้าเสาธง โดยให้ครูณฤมลเป็นผู้ประกาศกฎของโรงเรียนให้นักเรียนรับทราบโดยทั่วกัน “เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ครูเลยอยากจะทำกฎเล็กๆ น้อยๆ ให้นักเรียนได้ทราบ กฎนี้เรียกว่า social distancing เป็นการเว้นระยะห่างทางสังคมระหว่างชายหญิง เริ่มจากการเข้าแถว นักเรียนหญิงกับนักเรียนชายจะไม่เข้าแถวรวมกันนะคะ นักเรียนหญิงจะเข้าแถวทางฝั่งขวา นักเรียนชายจะเข้าแถวทางฝั่งซ้าย เริ่มได้คะ” เมื่อนักเรียนได้ยินดังนั้นก็เดินแยกไปตามฝั่งซ้ายขวาตามคำสั่ง สร้างความพึงพอใจให้กับครูณฤมล และปรากฏอีกครั้งในฉากที่ครูณฤมลประกาศรายชื่อเด็กนักเรียนที่ใช้แอปพลิเคชัน True Love และเข้าข่ายการพูดคุยในเชิงบัดสีบัดเถลิง “เราสืบพบว่า เรามีนักเรียนบางส่วนเป็นวัวแหกคอก ไม่ทำตามกฎระเบียบของโรงเรียนอยู่ ครูจำเป็นอย่างยิ่งอย่างยิ่งที่ต้องเพิ่มมาตรการให้เข้มงวดขึ้น ที่ครูทำแบบนี้เพราะครูหวังดี นับจากนี้นักเรียนหญิงจะเรียนตึกนี้เท่านั้น และนักเรียนชายจะเรียนอยู่ตึกฝั่งนู้น” พุดจบครูณฤมลมอบหมายให้ครูประจำชั้นเดินเข้าไปปรับมือถือนักเรียนในแถว สร้างความไม่พอใจให้กับนักเรียนในสนามเป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่มีใครส่งเสียงโวยวายหรือต่อต้านไม่ทำตามคำสั่งแต่อย่างใด อันเป็นการตอกย้ำรูปแบบการสื่อสารเชิงอำนาจที่ให้สิทธิ์ขาดกับผู้สื่อสารหลักในการจัดการวินัยของนักเรียนนั่นเอง

7

8

ภาพที่ 7-8 แสดงภาพการทำโทษนักเรียน บริเวณหน้าเสาธง ในซีรีส์ GPA สถาบันพันธุ์ แสบ ที่มา: Youtube. (2567). สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2567. จาก https://www.youtube.com/watch?v=Zy366zHI5_I&list=PLltnDy2l71JKOPTC3Xq562lcEXlNac8IC

9

10

ภาพที่ 9-10 แสดงภาพการทำโทษนักเรียน บริเวณหน้าเสาธง ในซีรีส์ GPA สถาบันพันธุ์ แสบ ที่มา: Youtube. (2567). สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2567. จาก https://www.youtube.com/watch?v=Zy366zHI5_I&list=PLltnDy2l71JKOPTC3Xq562lcEXlNac8IC

พื้นที่หน้าเสาธงยังเป็นพื้นที่เพื่อประจานความผิด และลงโทษนักเรียนที่ละเมิดกฎของโรงเรียนเพื่อมุ่งสร้างความอับอายให้กับนักเรียนที่กระทำความผิดในพื้นที่สาธารณะ ปรากฏให้เห็นในซีรีส์ GPA สถาบันพันธุ์แสบ เมื่ออาจารย์ใหญ่ยาวประกาศหน้าเสาธงว่ามีนักเรียนทำผิดกฎด้วยการลักลอบนำ Pocket Wi-Fi เข้ามาในโรงเรียน อาจารย์ใหญ่ยาวชี้ตัวนักเรียนที่ทำผิด ก่อนที่จะเดินเข้าไปรวบตัวและอุ้มเข้าไปใน “ห้องแห่งความรู้” ซึ่งเป็นห้องที่ใช้ลงโทษนักเรียนที่ทำความผิดร้ายแรง เป็นการ “เชือดไก่ให้ลิงดู” สร้างความกลัวและเป็นการแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของครูต่อนักเรียนทุกคนในสนาม หากมองในมิติการสื่อสาร พื้นที่หน้าเสาธงในซีรีส์เป็นตัวอย่างของช่องทางการสื่อสารที่ถูกควบคุมอย่างเข้มงวด ซีรีส์แสดงให้เห็นว่าใครเป็นผู้มีสิทธิใช้ช่องทางนี้ในการส่งสาร (ครูและผู้บริหาร) และใครถูกจำกัดให้เป็นเพียงผู้รับสาร (นักเรียน) การผูกขาดช่องทางการสื่อสารนี้เป็นกลไกในการรักษาอำนาจโดยนักเรียนไม่มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้งผ่านพื้นที่แห่งนี้ได้

1.3 ห้องเรียน

ห้องเรียนเป็นพื้นที่สำหรับใช้ในการเรียนการสอน เป็นพื้นที่การสื่อสารที่มีการจัดวางตำแหน่งอย่างมีความหมาย มีครูยืนอยู่หน้ากระดานทำหน้าที่ให้ความรู้แก่นักเรียน ที่นั่งเรียนประจำโต๊ะของตัวเอง ตำแหน่งการยืนของครูในห้องเรียนอยู่ในทัศนวิสัยที่ครูสามารถเดินสอดส่องควบคุมความประพฤติไม่ให้นักเรียนพูดคุยกันได้ การที่ครูยืนหน้าห้องและนักเรียนนั่งเป็นแถวสะท้อนโครงสร้างการสื่อสารแบบบนลงล่าง ซึ่งเอื้อต่อการเป็นผู้ส่งสารฝ่ายเดียวของครู การจัดวางพื้นที่ในลักษณะนี้ไม่ใช่เพียงการออกแบบทางกายภาพ แต่เป็นการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ถึงบทบาทและ

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างครูกับนักเรียน ซีรีส์ ฮอริโมน วัยว้าวุ่น ฤดูกาลที่ 1 มีการนำเสนอฉากอาจารย์นิพนธ์ หัวหน้าฝ่ายปกครอง เดินทางตรวจตราทรงผมนักเรียนในห้องเรียนและใช้กรรไกรกรรไกรร้อนผมนักเรียนที่ไว้ทรงผมผิดระเบียบ พร้อมทั้งอ้างกฎระเบียบของโรงเรียนให้นักเรียนทุกคนต้องปฏิบัติตาม การที่ครูนิพนธ์ใช้กรรไกรกรรไกรร้อนผมของนักเรียนต่อหน้าทุกคนในห้องเรียนเป็นการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ที่สร้างความหมายว่า ร่างกายของนักเรียนอยู่ภายใต้การควบคุมของอำนาจสถาบันนำไปสู่การลุกขึ้นมาตั้งคำถามของวินถึงความไม่สมเหตุสมผลของกฎระเบียบเครื่องแต่งกายและทรงผมที่บังคับใช้ในโรงเรียนมาทุกยุคทุกสมัย

พื้นที่ห้องเรียนกลายเป็นพื้นที่ให้ครูเอ ครูหัวหน้าฝ่ายปกครองได้ใช้อำนาจหน้าที่ในการเข้ามาตรวจกระเป๋านักเรียนทุกคน เพื่อตรวจหาว่ามีใครนำของต้องห้ามเข้ามาในโรงเรียนหรือไม่ในซีรีส์ เด็กใหม่ ฤดูกาลที่ 2 ตอน Liberation อำนาจของครูเอในฐานะผู้รักษากฎ ถูกนำเสนอผ่านบทสนทนาที่ว่า “กฎของที่นี่ เด็กนักเรียนทุกคนพึงปฏิบัติตามคำสั่งของครูอย่างเคร่งครัด ดังนั้นจะละเมิดสิทธิหรือไม่ ครูจะเป็นคนบอกเอง” “สิ่งที่ทำให้สังคมในโรงเรียนเติบโตใหญ่คือ การมีวินัย ความมุ่งมั่นของครูบาอาจารย์อยากเห็นลูกศิษย์เป็นคนดี ประพฤติดี และสิ่งที่ทำให้เราบรรลุเป้าหมายได้นั้นในโลกภายนอกที่มีสิ่งยั่วยุมากมาย นั่นก็คือระเบียบวินัย” คำพูดเหล่านี้สะท้อนให้เห็นการสื่อสารที่กำหนดให้ครูเป็นผู้มีสิทธิในการตีความและกำหนดความหมายภายในพื้นที่ห้องเรียน แม้แต่คำว่า “สิทธิ” ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึงเสรีภาพส่วนบุคคล ก็ถูกนิยามใหม่ภายใต้อำนาจของครู นักเรียนจะต้องเชื่อฟังและไม่มีสิทธิ์ตั้งคำถามหรือท้าทายครูในโรงเรียน หากใครตั้งคำถามหรือแสดงท่าทีต่อต้านก็จะถูกลงโทษทางวินัยทันที

นอกจากนี้ อำนาจของครูที่กระทำต่อนักเรียนในห้องเรียน ถูกนำเสนอผ่านการปาฐกถาของใส่นักเรียนที่ไม่ตั้งใจเรียน ดังที่ปรากฏในซีรีส์ ฮอริโมน วัยว้าวุ่น ฤดูกาลที่ 3 เป็นฉากที่ครูหญิงกำลังสอนวิชาภาษาอังกฤษ โดยมีเจนนั่งจดเนื้อหาลูกอยู่หลังห้อง ขณะที่สอนอยู่นั้น ครูหญิงเห็นว่ามีเด็กนักเรียนหญิงสองที่นั่งอยู่โต๊ะข้างหน้าเจนนั่งแอบคุยกัน ครูหญิงไม่พอใจจึงปาปากกาไวท์บอร์ดใส่เด็กนักเรียนสองคนนั้นเพื่อให้หยุดคุย ก่อนที่จะจี้ถามนักเรียนว่าประโยค Passive Voice ใช้ในกรณีใด เมื่อเด็กนักเรียนตอบไม่ได้ ครูหญิงจึงอธิบายว่าใช้เมื่อนั้นสิ่งที่ถูกกระทำ พร้อมยกตัวอย่าง

11

12

ภาพที่ 11-12 แสดงภาพการใช้อำนาจของครูเอในการตรวจค้นกระเป๋านักเรียนในห้องเรียน ในซีรีส์เด็กใหม่ ฤดูกาลที่ 2 ตอน Liberation ที่มา: Netflix. (2567). สืบค้นเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2567

ภาษาอังกฤษแปลเป็นไทยว่า นักเรียนสองคนนี้ถูกทำโทษ การประจานในพื้นที่สาธารณะมีลักษณะของการสื่อสารที่ใช้ความอับอายเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของนักเรียนในห้องเรียนเช่นกัน จะเห็นได้ว่าการใช้อำนาจของครูในพื้นที่ห้องเรียนดังที่ผู้วิจัยนำเสนอ นั้น ล้วนเป็นไปในลักษณะของการสอดส่องตรวจตราความผิดปกติของนักเรียน ทั้งการตรวจทรงผมที่ผิดระเบียบ การค้นกระเป๋านักเรียนเพื่อตรวจหาสิ่งของที่ห้ามพกเข้ามาในพื้นที่โรงเรียน รวมไปถึงการสอดส่องตรวจจับนักเรียนที่ไม่ตั้งใจเรียนและขว้างปาสิ่งของใส่ทันทีเพื่อเป็นทำให้นักเรียนรู้ตัว ซึ่งเป็นการกระทำที่แสดงให้เห็นว่าอำนาจถูกรวมศูนย์ไปอยู่ที่ครูเพียงผู้เดียวในพื้นที่ห้องเรียน นอกจากนี้ พื้นที่ห้องเรียนในซีรีส์วัยรุ่นไทยยังเป็นพื้นที่ของปฏิบัติการการสื่อสารที่สะท้อนและผลิตซ้ำความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซีรีส์เหล่านี้นำเสนอให้เห็นว่าอำนาจและการสื่อสารในห้องเรียนเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ โดยการสื่อสารทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาในห้องเรียนล้วนเป็นเครื่องมือในการต่อรอง ยืนยัน และท้าทายอำนาจระหว่างครูและนักเรียน

1.4 ห้องปกครอง

ห้องปกครองในโรงเรียนไทยถือเป็น “พื้นที่เชิงสัญลักษณ์ของอำนาจครู” ที่สะท้อนถึงการใช้อำนาจเพื่อจัดการวินัยของนักเรียนอย่างเข้มงวด โดยพื้นที่นี้เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักเรียนว่า การถูกเรียกตัวเข้ามาในห้องปกครองย่อหมายถึงการละเมิดกฎระเบียบของโรงเรียน ซึ่งครูหัวหน้าฝ่ายปกครองมีอำนาจเต็มที่ในการสืบสวนหาสาเหตุและพิจารณากำหนดบทลงโทษแก่นักเรียน พื้นที่นี้จึงกลายเป็นพื้นที่แสดงอำนาจของครูที่ชัดเจนที่สุด เพราะนอกจากจะเป็นสถานที่สำหรับลงโทษแล้ว ยังเป็นสถานที่ที่ครูใช้อำนาจในการกำหนดว่าอะไรคือ “ถูก” หรือ “ผิด” อีกด้วย

หากเทียบเคียงพื้นที่ห้องปกครองในโรงเรียนกับเรือนจำ ผู้วิจัยพบว่าห้องปกครองเป็นพื้นที่ของการแสดงอำนาจของครูไม่ต่างจากผู้คุมนักโทษในเรือนจำ เมื่อครูใช้อำนาจต่อนักเรียนไม่ว่าจะรูปแบบใดก็ตามภายในพื้นที่แห่งนี้ นักเรียนที่อยู่ในห้องปกครองก็ล้วนตกอยู่ในสถานะเดียวกับผู้ต้องหา ที่ต่างรู้สึกหวาดกลัวและรอการพิพากษาตัดสินจากครูผู้มีอำนาจ ดังที่ปรากฏในซีรีส์ นักเรียนพลังกิฟต์ สะท้อนให้เห็นบทบาทของห้องปกครองในฐานะพื้นที่แสดงอำนาจของครูอย่างเด่นชัด เมื่อครูลัดดา หัวหน้าฝ่ายปกครองเรียกตัวโพล์ค เข้ามาสอบสวนในห้องปกครอง ห้องปกครองจึงเป็นพื้นที่สำหรับการพิพากษาและลงโทษ ผู้สร้างสรรค์ซีรีส์นำเสนอบรรยากาศในห้องปกครองที่เต็มไปด้วยความน่าหวาดหวั่น เมื่อโพล์คยอมรับความผิดที่ตนเองก่อไว้ ครูประจำชั้นจึงกดปุ่มของโพล์คให้นั่งลงอย่างจำยอมหมดทางขัดขืน ไม่ต่างจากนักโทษที่รอการถูกลงโทษ ในที่สุดครูลัดดาลงโทษโพล์คด้วยการใช้ปัตตาเลี่ยนไถศีรษะของโพล์ค เป็นการใช้อำนาจลงโทษที่มีผลกระทบต่อทั้งร่างกายและจิตใจของนักเรียน

1.5 ห้องซังสำหรับลงโทษนักเรียน

ผู้สร้างสรรค์ซีรีส์วัยรุ่นมุ่งวิพากษ์เกี่ยวกับอำนาจในระบบการศึกษาผ่านการนำเสนอที่เกินจริง ด้วยการสร้างห้องซังสำหรับลงโทษนักเรียนในพื้นที่โรงเรียน ซึ่งทำหน้าที่เดียวกับห้องซังควบคุมนักโทษในทัณฑสถาน นักเรียนก็ไม่ต่างไปจากนักโทษที่ทำความผิดด้วยข้อหาละเมิดกฎโรงเรียน

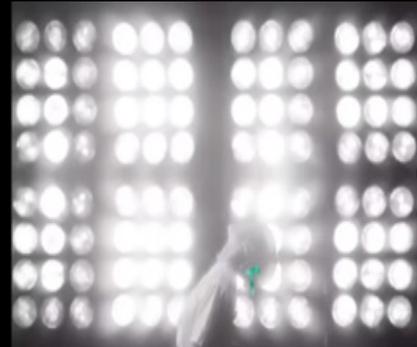
ที่วางไว้ ทำให้ครูสามารถใช้อำนาจในการลงโทษ ด้วยการกักขังหน่วงเหนี่ยวนักเรียน เพื่อสร้างความกลัวและให้ผู้ถูกคุมขังสำนึกผิดและไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ดังปรากฏให้เห็นในซีรีส์ GPA สถาบันพันธุ์แสบ ผู้สร้างสรรค์ซีรีส์ได้สร้าง “ห้องแห่งความรู้” ขึ้นมาเป็นพื้นที่ที่มีไว้ลงโทษนักเรียนที่กระทำความผิดร้ายแรง และ ซีรีส์ เด็กใหม่ ฤดูกาลที่ 2 ตอน Liberation มี “ห้องสำนึกตน” ซึ่งเป็นห้องเพื่อใช้ลงโทษนักเรียนที่ไม่ทำตามคำสั่งหรือฝ่าฝืนกฎของโรงเรียนพันธะวิทยา

ห้องแห่งความรู้และห้องสำนึกตนถูกนำเสนอให้มีบรรยากาศน่ากลัว ภายในห้องมีรูปแบบการลงโทษนักเรียนที่แตกต่างกันไปตามความผิด เช่น การขังแนนนื้อในห้องนี้เพื่อให้แนนนื้อสำนึกผิดและต้องท่องจำกฎของโรงเรียนให้ขึ้นใจ ด้วยการนำลำโพงตั้งไว้ใกล้หูทั้งสองข้างและเปิดกฎของโรงเรียนซ้ำไปซ้ำมา การฉายไฟสปอตไลท์หลายดวงสาดใส่แนนนื้อและเปิดปิดกะพริบไปมา เพื่อเป็นการทรมานให้แนนนื้อเสบตาจนทนไม่ไหว ไปจนถึงการลงโทษขั้นเด็ดขาดด้วยการใช้เข็มดิ่งและตัดล้นของแนนนื้อออก เป็นการใช้ความรุนแรงทางกายที่ไม่ต่างอะไรไปจากการทรมานนักโทษเพื่อสนองความมีอำนาจของผู้คุมขังนั่นเอง

(ภาพที่ 13-16 ห้องสำนึกตน ในซีรีส์เด็กใหม่ ฤดูกาลที่ 2 ตอน Liberation ที่มา: Netflix. (2567). สืบค้นเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2567.)

13

14

15

16

หากพิจารณาในมิติด้านการสื่อสาร ผู้วิจัยพบว่าผู้สร้างสรรค์ซีรีส์สร้างห้องลงโทษพิเศษเพื่อเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อสารอำนาจของโรงเรียนเพื่อจัดการกับนักเรียนที่ต่อต้านหรือทำผิดกฎโรงเรียน แต่ชื่อห้อง “แห่งความรู้” หรือ “สำนึกตน” กลับใช้ภาษาเชิงบวกที่ขัดแย้งกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในห้องลงโทษเหล่านี้ นอกจากนี้ การนำเสนอห้องลงโทษนักเรียนในซีรีส์วัยรุ่นเป็นการนำเสนอภาพและสัญลักษณ์ที่เกินจริง ในทางหนึ่งเพื่อเป็นการสร้างความเข้มข้นของเรื่องราว สร้างความบันเทิงผ่านขั้นตอนการทรมานผู้กระทำความผิดทั้งทางร่างกายและจิตใจ และอีกทางหนึ่งคือการมุ่งวิพากษ์อำนาจของครูในโรงเรียนที่ไม่ต่างไปจากผู้คุมนักโทษในทัณฑสถาน อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนวิธีการที่สถาบัน

ใช้การสื่อสารทางเดียวและการสร้างความกลัวเพื่อควบคุมสมาชิกในสังคม แม้ห้องลงโทษเหล่านี้จะไม่มีอยู่จริง แต่ความหมายที่สื่อถึงการใช้อำนาจเชิงสัญลักษณ์และการลงโทษทางจิตวิทยาถูกนำมาขยายให้เห็นชัดเจนขึ้นผ่านการเล่าเรื่องที่เกินจริง ภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกันคือการลงโทษนักเรียนที่ฝ่าฝืนหรือไม่ยอมทำตามกฎระเบียบที่โรงเรียนกำหนด เพื่อให้ให้นักเรียนหลายจำและไม่กล้าฝ่าฝืนกฎระเบียบโรงเรียนอีกต่อไป

2. รูปแบบวิธีการต่อต้านของนักเรียนที่มีต่อการใช้อำนาจและความรุนแรงของครู

เนื่องจากซีรีส์วัยรุ่นไทยดำเนินเรื่องด้วยตัวละครวัยรุ่นเป็นหลัก ดังนั้นแม้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนจะแสดงให้เห็นอำนาจของครูในการควบคุมวินัยและพฤติกรรมของนักเรียน แต่สิ่งที่ครูกระทำต่อนักเรียนในห้องนั้นล้วนเป็นการบังคับหรือลงโทษที่มีความรุนแรงและไม่สมเหตุสมผล จนนำมาสู่ความสงสัยและการแสดงท่าทีต่อต้านของตัวละครวัยรุ่นและทำให้พื้นที่ห้องเรียนไม่ใช่พื้นที่อำนาจเบ็ดเสร็จของครูอีกต่อไป ดังที่ผู้ชมซีรีส์จะเห็นท่าทีสงสัยของตัวละครวินต่อการกระทำของครูนิพนธ์ในซีรีส์ ฮอริโมน วัยว้าวุ่น ฤดูกาลที่ 1 ท่าทีแสดงความกระตือรือร้นของแนนโน๊ะที่มีต่อครูเอโนะในซีรีส์ เด็กใหม่ ฤดูกาลที่ 2 ตอน Liberation และการที่เจนยกมือแสดงความไม่พอใจต่อการกระทำของครูหญิงจนเกิดปากเสียงในซีรีส์ฮอริโมน วัยว้าวุ่น ฤดูกาลที่ 3 เป็นต้น โดยสามารถจำแนกลักษณะการตอบโต้ของนักเรียนในซีรีส์วัยรุ่นได้ ดังต่อไปนี้

2.1 การตอบโต้แบบปะทะกันซึ่งหน้าระหว่างครูและนักเรียน

เมื่อครูใช้อำนาจ ในนามของความหวังดี ในขณะที่เด็กนักเรียนซึ่งไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมหรือคำพูดดังกล่าว จึงแสดงการต่อต้านอย่างเปิดเผย หากมองในมุมมองของผู้ใหญ่ การตอบโต้ของนักเรียนเหล่านี้ดูเป็นท่าทายเป็นอำนาจของครู และสะท้อนถึงความก้าวร้าวและไร้มารยาทอย่างจงใจ การต่อต้านมักเกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะหรือมีนักเรียนอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ห้องเรียน เพราะนักเรียนรู้ว่าในพื้นที่เหล่านี้ ตัวเองจะได้รับการปกป้องหรือแรงสนับสนุนจากเพื่อน ๆ ซึ่งมีความคิดไม่ต่างไปจากกัน ผู้วิจัยค้นพบวิธีการตอบโต้ของตัวละครนักเรียนต่อครู ผ่านตัวละคร 3 คน คือ วินในซีรีส์ ฮอริโมน วัยว้าวุ่น ฤดูกาลที่ 1 เจน ใน ฮอริโมน วัยว้าวุ่น ฤดูกาลที่ 3 และ แนนโน๊ะ ในซีรีส์ เด็กใหม่ ฤดูกาลที่ 2 ตอน Liberation โดยผู้สร้างสรรค์ซีรีส์ใช้รูปแบบการตั้งคำถามเชิงท้าทายและการแสดงการต่อต้านแบบซึ่งหน้า ในการโต้กลับอำนาจ เช่น การตั้งคำถามของวิน ในซีรีส์ ฮอริโมน วัยว้าวุ่น ฤดูกาลที่ 1 หลังจากที่ครูนิพนธ์พูดสั่งสอนให้นักเรียนทำตามกฎโรงเรียนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา วิน ที่อยู่ในห้องเรียนก็พูดขึ้นมาว่า “เหอะวะ” ก่อนจะเริ่มเปิดบทสนทนากับครูนิพนธ์ “ผมก็คิดอยู่เหมือนกันนะครับ ที่ครูบอกว่าสิบๆ ปีที่แล้วที่เขาตัดผมกันเนี่ย เราก็เลยต้องตัดด้วยเนี่ย มันสมเหตุสมผลกันไหม” ใน ฮอริโมน วัยว้าวุ่น ฤดูกาลที่ 3 หลังจากที่เจนเห็นครูหญิงปาปากกาไวท์บอร์ดใส่เด็กนักเรียนที่ไม่ตั้งใจเรียนแล้ว เธอจึงหยิบปากกาไวท์บอร์ดขึ้นมาและขว้างไปหาครูหญิงทันที ครูหญิงไม่พอใจอย่างมาก ต่อว่าเจนว่าเธอไม่มีสิทธิ์มาแสดงกิริยามารยาทแบบนี้กับครู เจนลุกขึ้นมาพูดสวนครูหญิงทันทีว่า “แล้วครูมีสิทธิ์แสดงกิริยาแบบนี้กับนักเรียนเหอะวะ” และในซีรีส์เด็กใหม่ ฤดูกาลที่ 2 ตอน Liberation ผู้สร้างสรรค์ตั้งใจนำเสนอการตอบโต้ของแนนโน๊ะหลัง

จากที่ถูกครูเอื้อคนกระเปาะและใช้อำนาจข่มขู่ให้นักเรียนต้องปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน ด้วยการทำผิดกฎโรงเรียนให้ครูเอื้อเห็นเสียเลย ทั้งการทาลิปตีสีแดง ย้อมผมสีม่วง เจาะลิ้น ผูกโบสีเขียว อันเป็นการทำทนายอำนาจครูเอื้ออย่างไม่สะทกสะท้าน จากการโต้ตอบของนักเรียนในห้องเรียนที่ปรากฏในซีรีส์วัยรุ่นที่ผู้วิจัยนำเสนอ แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมในอำนาจระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยครูเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่าในฐานะผู้ส่งสารหลักในพื้นที่ห้องเรียน ขณะเดียวกันผู้สร้างสรรค์ซีรีส์ได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แย้งชิงพื้นที่การสื่อสารด้วยการขัดจังหวะหรือแสดงพฤติกรรมโต้กลับครูทั้งในรูปแบบการสื่อสารด้วยวัจนภาษาและอวัจนภาษา ส่งผลให้พื้นที่ห้องเรียนในซีรีส์ถูกนักเรียนวัยรุ่นเข้ามาช่วงชิงความหมายและทำทนายอำนาจของครู อย่างไรก็ตาม การตอบโต้แบบปะทะกันซึ่งหน้าเหล่านี้ ล้วนลงเอยด้วยการให้ครูกล่าวอ้างเรื่องกฎระเบียบของโรงเรียน และวาทกรรมที่ว่าเด็กต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ ไปจนถึงการตดสนลงโทษนักเรียน เพื่อรักษาเสถียรภาพของอำนาจครู แต่อย่างน้อยที่สุด ซีรีส์เหล่านี้สะท้อนความเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการสื่อสารของสังคมไทยที่เด็กรุ่นใหม่กล้าที่จะตั้งคำถามและทำทนายอำนาจมากขึ้น การนำเสนอความขัดแย้งนี้ทำให้ซีรีส์มีความสมจริงและช่วยดึงดูดผู้ชมทั้งที่เป็นวัยรุ่นและผู้ใหญ่ได้อีกด้วย

2.2 การตอบโต้ของนักเรียนผ่านโซเชียลมีเดียและแอปพลิเคชันสื่อสาร

ซีรีส์ เด็กใหม่ และ ฮอว์โมน วัยว้าวุ่น สะท้อนภาพระบบโรงเรียนที่พยายามควบคุมนักเรียนด้วยกฎระเบียบที่เข้มงวด เช่น การห้ามนักเรียนชายหญิงพูดคุยกัน หรือการบังคับใส่เครื่องแบบนักเรียนโดยไม่มีการอธิบายเหตุผลที่ชัดเจน ในขณะที่โลกภายนอกโรงเรียนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เกิดช่องว่างระหว่างความเป็นจริงในสังคมกับสิ่งที่โรงเรียนพยายามควบคุม นักเรียนซึ่งเติบโตมาพร้อมกับการเข้าถึงข้อมูลและมีมุมมองที่หลากหลายจึงเริ่มตั้งคำถามกับอำนาจที่ไม่สอดคล้องกับยุคสมัย ด้วยเหตุนี้ โซเชียลมีเดีย จึงเป็นสื่อที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของครูในพื้นที่โรงเรียน เป็นพื้นที่ปลอดภัยหรืออำนาจที่จะเข้ามาตรวจสอบหรือแทรกแซง เดิมทีสื่อสารในโรงเรียนมีลักษณะเป็นแนวตั้ง (vertical) โดยครูเป็นผู้ส่งสารและนักเรียนเป็นผู้รับสารฝ่ายเดียว แต่โซเชียลมีเดียได้เปลี่ยนรูปแบบนี้ให้กลายเป็นการสื่อสารแนวราบ (horizontal) ที่ทุกคนสามารถเป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับสารได้ ดังกรณีตัวอย่างที่วินในซีรีส์ ฮอว์โมน วัยว้าวุ่น ฤดูกาลที่ 1 ใช้ช่องทางการสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก ด้วยการพิมพ์ข้อความ “เราใส่ชุดนักเรียนกันไปทำไม?” พร้อมเชิญชวนให้ทุกคนมาแสดงพลังกันด้วยการใส่ชุดไปรเวทมาโรงเรียนในวันพรุ่งนี้ ส่งผลนักเรียนในโรงเรียนนาดาวบางกอกจำนวนมากพร้อมใจใส่ชุดไปรเวทมาโรงเรียนในเช้าวันถัดมา พื้นที่นี้เองเอื้อให้นักเรียนอยู่ในสถานการณ์ได้เปรียบผู้ใหญ่ เพราะเมื่อนักเรียนมีพื้นที่การสื่อสารที่คล่องตัวมากกว่า เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายการสื่อสารระหว่างนักเรียนด้วยตนเอง ทำให้เกิดพลังในการรวมกลุ่มและแสดงจุดยืนร่วมกัน อันนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและมีพลังมากขึ้น ทำให้อำนาจในการสื่อสารหรือการจัดการวินัยของครูไม่สามารถจัดการได้ทันท่วงทีอีกต่อไป

นอกจากนี้ โรงเรียนที่เคยเป็นสถานที่ปิด มีรั้วรอบขอบชิด การเข้ามาของโซเชียลมีเดียก็ได้ทำลายกำแพงนี้ วัยรุ่นใช้ประโยชน์เทคโนโลยีการสื่อสารในการเผยแพร่เรื่องราวภายในโรงเรียนสู่พื้นที่นอกโรงเรียนได้อย่างรวดเร็ว ดังเช่นกรณีในซีรีส์ เปิดไอดอล ที่มีการแชร์ภาพครูลงโทษ

นักเรียนในโลกออนไลน์ ส่งผลให้การกระทำที่เคยถูกปกปิดอยู่ภายในรั้วโรงเรียนเป็นที่รับรู้ในวงกว้าง รวมไปถึงซีรีส์ เด็กใหม่ ฤดูกาลที่ 2 ตอน Liberation นำเสนอฉากผู้อำนวยการโรงเรียนใช้ปืนชูและสั่งนักเรียนที่รวมกลุ่มต่อต้านครูในโรงเรียนให้สลายการชุมนุม แต่ในท้ายที่สุดผู้อำนวยการโรงเรียนต้องยอมแพ้เมื่ออำนาจที่แท้จริงอยู่ในมือของนักเรียนทุกคน นั่นก็คือโทรศัพท์มือถือที่ทุกคนพร้อมใจยกขึ้นมาบันทึกภาพเหตุการณ์ที่ผู้อำนวยการโรงเรียนกำลังเล็งปืนจ่อหน้าผากของแนน โน๊ะและช่วยกันเผยแพร่ในโลกออนไลน์นั่นเอง สะท้อนให้เห็นความแตกต่างของรุ่นอายุในการแก้ปัญหาอีกด้วย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบรูปแบบการต่อต้านอำนาจของครูอีกรูปแบบหนึ่งคือการแอบละเมิดกฎของโรงเรียนไม่ให้จับได้ โดยในซีรีส์ เด็กใหม่ ฤดูกาลที่ 2 ตอน True Love เหล่านักเรียนในโรงเรียนที่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายห้ามนักเรียนหญิงคุยกับนักเรียนชายในโรงเรียน พวกเขาจึงหาช่องว่างภายใต้พื้นที่ที่ถูกควบคุมตรวจสอบ ด้วยการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในโทรศัพท์มือถือเพื่อพูดคุยสร้างความสัมพันธ์กันลับ ๆ ทำให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว โดยรอดพ้นจากสายตาของครูผู้มีอำนาจควบคุมกฎนั่นเอง จะเห็นได้ว่าพื้นที่โซเชียลมีเดียหรืออุปกรณ์สื่อสารอย่างโทรศัพท์มือถือกลายเป็นอาวุธทรงพลังของนักเรียนที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อตอบโต้อำนาจของครูในโรงเรียนทั้งในที่ลับและที่แจ้ง เป็นขุมอำนาจที่สามารถทำให้ผู้ที่ตกอยู่ใต้อำนาจอย่างนักเรียนพลิกกลับมามีอำนาจได้ในพริบตา ปราบปรามการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าโซเชียลมีเดียและเทคโนโลยีการสื่อสารได้เข้ามาเปลี่ยนดุลอำนาจในโรงเรียน จากเดิมที่ครูและผู้บริหารเป็นผู้ครอบครองอำนาจเบ็ดเสร็จ มาสู่การกระจายอำนาจที่นักเรียนสามารถรวมตัวกันเพื่อตอบโต้และท้าทายอำนาจที่ไม่เป็นธรรมได้

ภาพที่ 17 - 18 โทรศัพท์มือถือ อาวุธของการต่อต้านหรือแอบละเมิดกฎของนักเรียนในพื้นที่โรงเรียน
ที่มา: Youtube และ Netflix. (2567). สืบค้นเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2567. จาก https://www.youtube.com/watch?v=kdKbmRhL_R4.

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ภาพการใช้อำนาจและความรุนแรงของครูในโรงเรียนที่ถูกนำเสนอในซีรีส์วัยรุ่นดังที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นนี้ เป็นดั่งกระจกที่ส่องสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของฟูโกต์ พบว่าซีรีส์วัยรุ่นไทยสะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนถูกสร้างขึ้นให้เป็น “พื้นที่แห่งระเบียบวินัย” (Disciplinary Spaces) ที่มีครูเป็นศูนย์กลางของอำนาจ โดยใช้นโยบายการกำกับดูแลและการลงโทษเพื่อควบคุมพฤติกรรมของนักเรียน ซีรีส์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นรูปแบบการใช้อำนาจของครูในหลายลักษณะ ได้แก่ การตรวจตราและควบคุมผ่านการบังคับใช้กฎระเบียบเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายและทรงผม ซึ่งมักถูกนำเสนอผ่านฉากบริเวณหน้าประตูโรงเรียนหรือในห้องเรียน นอกจากนี้ การสั่งการและลงโทษนักเรียนที่ไม่ปฏิบัติตามกฎเป็นอีกหนึ่งรูปแบบที่ปรากฏอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในพื้นที่หน้าเสาธงและห้องปกครอง ซึ่งถูกใช้เป็นพื้นที่ในการแสดงอำนาจของครูผ่านการตำหนิ การประจานต่อหน้านักเรียนคนอื่น หรือแม้แต่การลงโทษทางร่างกายในบางกรณี โดยใช้ห้องขังนักเรียน (“ห้องแห่งความรู้” ในซีรีส์ GPA สถาบันพันธุ์แซบ และ “ห้องสำนึกตน” ในซีรีส์ เด็กใหม่ ฤดูกาลที่ 2 ตอน Liberation) เพื่อใช้ในการลงโทษนักเรียนที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง

โรงเรียนสื่อสารวาทกรรมเรื่อง “ระเบียบวินัย” ผ่านการจัดการพื้นที่ เวลา และร่างกายของนักเรียน การกำหนดระเบียบการแต่งกาย ทรงผม เป็นการสื่อสารที่ฝังลึกลงไปในชีวิตประจำวันของนักเรียนว่าอะไรคือ “ความถูกต้องเหมาะสม” การสื่อสารวาทกรรมนี้ไม่ได้ทำงานผ่านคำพูดหรือคำสั่งเท่านั้น แต่ยังทำงานผ่านการจัดวางพื้นที่ทางกายภาพที่เอื้อต่อการควบคุมและสอดส่อง เช่น การสร้างพื้นที่เปิดโล่งหน้าเสาธงที่ทำให้ทุกคนอยู่ในสายตาของผู้บริหารและครู สิ่งเหล่านี้คือการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ ที่ตอกย้ำความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ควบคุมและผู้ถูกควบคุม อย่างไรก็ตาม แม้ซีรีส์จะนำเสนอภาพของครูในฐานะผู้มีอำนาจสูงสุด แต่ผู้สร้างสรรค์ซีรีส์ได้เปิดพื้นที่ให้เสียงของนักเรียนที่มีถูกกดทับในระบบการศึกษาได้แสดงการต่อรองและท้าทายอำนาจของครูผ่านการสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่การตั้งคำถาม การใช้สื่อสังคมออนไลน์ การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ เช่น การแต่งกายผิดระเบียบโดยเจตนา ไปจนถึงการรวมกลุ่มกันเพื่อท้าทายกฎระเบียบของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันที่เยาวชนเริ่มตั้งคำถามกับระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นระเบียบวินัยแบบเบ็ดเสร็จ ในแง่หนึ่งซีรีส์วัยรุ่นไทยตอกย้ำว่าความหมายของอำนาจในตัวครูยังคงดำรงอยู่ภายใต้วาทกรรมที่ให้อำนาจแก่ครูในการควบคุมนักเรียน แต่ในอีกแง่หนึ่ง ซีรีส์ยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความไม่พอใจและใช้กลยุทธ์ในการต่อต้านอำนาจของครูเช่นเดียวกัน สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการสื่อสารและโครงสร้างอำนาจในระบบการศึกษาไทย

การเปลี่ยนแปลงของวาทกรรมและอำนาจในยุคข้อมูลข่าวสาร

ผู้วิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีในยุคข้อมูลข่าวสาร ส่งผลให้รูปแบบการสื่อสารและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในโรงเรียนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดีย ผู้รับสารสามารถโต้ตอบและเป็นผู้ผลิตเนื้อหาได้เอง

(User-Generated Content) การที่นักเรียนสามารถบันทึกภาพหรือวิดีโอการกระทำของครูและเผยแพร่ในโซเชียลมีเดียได้ ทำให้อำนาจในการควบคุมข้อมูลข่าวสารไม่ได้อยู่ในมือของครูแต่เพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป การเปลี่ยนแปลงนี้ทำทลายวาทกรรมเรื่อง “ครูเป็นผู้ถูกเสมอ” หรือ “โรงเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัย” เมื่อเหตุการณ์การใช้อำนาจเกินขอบเขตหรือการละเมิดสิทธิของนักเรียนสามารถถูกเปิดเผยต่อสาธารณะได้ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารในยุคดิจิทัลที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่ในสถานะ “ผู้ถูกระงับ” สามารถสื่อสารเรื่องราวของตนเองสู่สาธารณะได้โดยไม่ต้องผ่านช่องทางการสื่อสารที่ถูกควบคุมโดยสถาบันนั่นเอง

วาทกรรมและอำนาจในโรงเรียนไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือเป็นเอกภาพ พื้นที่โรงเรียนในซีรีส์วัยรุ่นไทยในปัจจุบันถูกผู้สร้างสรรค์ซีรีส์สร้างความหมายให้เป็นพื้นที่ของการช่วงชิง ต่อสู้ ต่อรอง และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และต่างพยายามวิพากษ์และตั้งคำถามถึงการดำรงอยู่ของระบบอำนาจนิยมในโรงเรียน จะเห็นได้ว่าซีรีส์วัยรุ่นไทยนำเสนอภาพให้ฝ่ายครูพยายามรักษาเสถียรภาพของความหมายในพื้นที่โรงเรียนในแง่การใช้อำนาจในการธำรงรักษาวินัยในนามของความหวังดีในขณะเดียวกัน ฝ่ายนักเรียนในซีรีส์วัยรุ่นต่างลุกขึ้นมาตั้งคำถามและพร้อมต่อต้านอำนาจของผู้ใหญ่ในพื้นที่แห่งนี้ได้ทุกเมื่อ สะท้อนให้เห็นความพยายามในการแทนที่ความหมายที่ครูพยายามรักษาไว้ และพร้อมจะตะโกนออกมาผ่านสื่อซีรีส์วัยรุ่นไทยว่า “โรงเรียนไม่ใช่พื้นที่ในการใช้อำนาจของครูอย่างเบ็ดเสร็จอีกต่อไป”

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

งานวิจัยในอนาคต ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการใช้อำนาจของครูในซีรีส์วัยรุ่นไทยที่ถูกสร้างในช่วงเวลาต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของบทบาทครูและนักเรียนในเชิงอำนาจ ทั้งการสำรวจและเปรียบเทียบลักษณะการใช้อำนาจของครูและการตอบโต้ของนักเรียนในซีรีส์วัยรุ่นในแต่ละยุคสมัย อันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะช่วยอธิบายการเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบทการศึกษาไทย และเป็นการเติมเต็มความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของครูและนักเรียนในสื่อที่มีผลต่อการสร้างภาพจำทางสังคมได้อีกด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. (2548). *ประมวลสาระชุดวิชา ปรัชญา นิเทศศาสตร์ และ ทฤษฎีการสื่อสาร*. หน่วยที่ 8-15. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ฐาศุภร์ จันประเสริฐ. (2554). ความรุนแรงในโรงเรียน: เสียงสะท้อนจากเด็ก เยาวชน และผู้เกี่ยวข้อง. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*, 3(1).
- ทองกร โภคธรรม. (2558). *ร่างกายใต้บังการ*. กรุงเทพมหานคร: โครงการ จัดพิมพ์คบไฟ.

- ธนัชพร ฉันทาทิสสิทธิ์. (2563). *วาทกรรมความเป็นครูไทยในบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูในสถาบันผลิตครู*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThaiLis.)
- ภิญญาพันธุ์ พจนะลาวัณย์. (2565). *เครื่องแบบ ทรงผม หน้าเสาสง ไม้เรียว: ประวัติศาสตร์วินัยและการลงทัณฑ์ในโรงเรียนไทย*. มติชน.
- วสันต์ ปวนปิ่นวงศ์ และ ภาณุวัฒน์ พุจักรคำ. (2563). ครู-ศิษย์ ความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยม: ความมีเดบอดของการถ่ายทอดองค์ความรู้. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 9(3), 246-259.
- เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์. (2560). ปรัชญาและความสำนึกถึงต่อวิกฤตการศึกษาและวิกฤตการเมืองไทย. *วารสารสหวิชาการ*, 14(2).

ภาษาอังกฤษ

- DeFleur, M. L. and Plax, T.G. (1980). *Human Communication as a Bio-Social Process*. Paper presented to the International Communication Association, Acapulco, Mexico.
- Foucault, M. (1979). *Discipline and punish: The birth of the prison*. (Trans A. Sheridan). Vintage.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Blackwell.
- Shaughnessy, O. M., Stadle, J., & Casey, S. (2016). *Media and Society*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Tuan, Yi-fu. (1977). *Space and place : the perspective of experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

ระบบออนไลน์

- ปิยนันท์ จินา. (2565). *ชีวิตการเมือง: เมื่อโรคระบาดเผยโฉมหน้าอำนาจรัฐไทย*. สืบค้นจาก <https://waymagazine.org/biopolitics-covid-19/>
- ณรรจญา ตัญญาพัฒน์กุล. (2564). *โรงเรียนของเราอยู่?: ความเจ็บปวดของวัยขาล้านคอของยุคโบว์ขาว*. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/authoritarian-culture-in-school/>